

ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ В СИСТЕМІ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІКУ

Л. Л. Лазебник, д. е. н., професор, Національний університет державної фіскальної служби України, 11808816@gmail.com

У статті аналізується роль персоніфікованих та суспільних інтересів у формуванні та реалізації державної економічної політики на прикладі використання інструменту публічних фінансів. Метою дослідження є формування теоретико-методологічних засад обґрунтування інтересів як ключового параметру загальних механізмів самовідтворення економіки у системі «держава – розвиток національної економіки». Теза щодо дії в економіці загальних механізмів самовідтворення використовується для переходу від розгляду потреб як драйвера економічної поведінки до інтересів як глибинної першопричини економічного розвитку, що знаходиться в основі як поточних, так і довгострокових змін в економічній системі суспільства. Перенесення уваги на стимули, мотивації до дій та матеріальні регулятори в економічному процесі дозволяє виокремити багатофункціональну роль інтересів та встановити ключове їх значення у забезпеченні економічного та соціального розвитку національної економіки.

Показано, що створення адекватного механізму реалізації економічних інтересів в суспільстві пов'язане з діяльністю держави. Важелем державного впливу на суспільні і приватні інтереси визнано публічні фінанси. В умовах співіснування держави і ринку публічні фінанси спроможні забезпечити рівновагу всіх господарських процесів, побудовану на компромісі їх інтересів. Доведено, що чим більшою є частка публічних фінансів у ВВП, тим вагомішими є фінансові стимули для реалізації інтересів. Здійснення аналізу щодо обсягу і питомої ваги коштів, які були розподілені в Україні через зведений бюджет у 2012–2018 рр., дало підстави для висновку про значну частку імперативного перерозподілу ВВП через публічні фінанси.

Виділено наслідки застосування імперативного перерозподілу ВВП у якості варіанту економічної політики, встановлено їх суперечливий характер. Доведено, що оптимізація перерозподілу ВВП через публічні фінанси є надзвичайно важливим кроком у контексті створення сприятливих умов для економічного зростання в Україні. Вказано на необхідність реформування системи публічних фінансів як важливого напрямку трансформації української економіки.

Ключові слова: економічні інтереси, стимули економічного розвитку, державний вплив на економіку, механізми самовідтворення, публічні фінанси, економічний розмір держави.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку, коли у світі домінуючими є моделі змішаної економіки, в яких поєднуються ринкові й державні регулятори, питання про ефективність взаємодії ринку і держави набувають особливої актуальності. Як свідчить світовий досвід, при всій уніфікованості складових та механізмів таких моделей регулювання, кожна країна досягає певної унікальності їх поєднання. Дійсно, за

майже однакової ефективності в одних країнах переважаючими є ринкові регулятори, а в інших – державні. Щодо останніх, то тут ми також помічаємо настільки різні комбінації підходів, методів та інструментів, які використовуються державою, що питання їх конкретного вибору й ефективності у межах реалізації економічної політики в національній не є пересічним і вимагає свого вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення ефективних механізмів державного впливу на економіку присвячена досить велика кількість досліджень в Україні [1–9]. Проте, опанування сучасними стимулами економічного розвитку на сьогодні гальмується в тому числі і через те, що чимало вчених, обстоюючи власну позицію, зазвичай не ставлять за мету виявлення об'єктивного механізму функціонування причинно-наслідкових зв'язків у системі «держава – розвиток національної економіки». Цілком зрозуміло, що без належного теоретико-методологічного супроводу будь-які цільові настанови щодо перспектив, стратегії, пріоритетів державної економічної політики «зависають» у повітрі і не дають необхідного результату.

Певним виключенням із існуючих у вітчизняній економічній науці досліджень щодо державної участі в економіці, які ґрунтуються на глибокому політекономічному аналізі, можна вважати, зокрема, роботи А. Гальчинського і Г. Пилипенко. Перший дослідник розглядає світоглядні засади лібералізму як теоретичне підґрунтя соціально-економічних перетворень українського суспільства, утворює ідею про поєднання держави і ринку на принципах оптимальної достатності [10]. Друга – зосереджує увагу на пошуку оптимального співвідношення держави і ринку як механізмів координації економічної діяльності суб'єктів, здійснює спробу кількісного виміру участі держави в економіці [11; 12]. При всій значимості подібних досліджень для розвитку української науки і практики, слід зауважити, що в них не є безпосереднім предметом аналізу виявлення причинно-наслідкових зв'язків взаємодії економічних інтересів, їх розгляду як складової формування власне механізму економічної політики.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є створення теоретико-методологічних засад обґрунтування інтересів як ключового параметру загальних механізмів самовідтворення економіки у системі «держава – розвиток національної економіки». Реалізація поставленої мети відбувається через обґрунтування тези щодо того, що в економіці діють загальні механізми самовідтворення, які мають наступну послі-

довність: від інтересів – до виробництва і споживання. Звідси випливає, що інтереси виступають глибинною першопричиною економічного розвитку не тільки приватних суб'єктів, але й окремої країни, саме вони з необхідністю визначають якість як поточних, так і довгострокових змін в економічній системі суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку варто відповісти на загальне питання – як відбувається розвиток економіки, взаємодія яких глибинних процесів його обумовлює. Й. Шумпетер у своєму дослідженні «Теорії економічного розвитку» наголошує, що під розвитком слід розуміти такі зміни в економіці, які породжують якісно нові явища. Розвиток, на думку Шумпетера, передбачає зміну траєкторії економічного кругообігу, перехід народного господарства від одного центру тяжіння до іншого [13, с.157]. Й. Шумпетер виділяє також рушійну силу економічної поведінки – потреби. Він обґрунтовано доводить, що саме вони виступають одночасно причиною і вектором напрямку прикладання зусиль суб'єкта господарювання. Іншими словами, виробництво завжди слідує за потребами, вони «тягнуть» його за собою [Там само, с.69].

Специфічною теоретичною конструкцією, яка існує на межі потреб і виробництва, і яка характеризує безпосередню складову тих рушійних сил, що призводять до дії увесь економічний механізм суспільства, є інтереси [14, с.8]. Їх можна визначити як спонукальні мотиви господарської діяльності, двигуни саморозвитку, внутрішні імпульси мотиваційних механізмів. Інтерес (від лат. *interest* – важливий, значущий) – спрямованість одного чи декількох суб'єктів на певний об'єкт чи діяльність, викликану емоційним ставленням, що є рушійною силою поведінки [14]. Таким чином економічний інтерес – це складний за своєю природою артефакт, який є формою прояву потреби, об'єднує стимули і мотивації до дій в економічному процесі, відбиває рушійні сили економічного та соціального розвитку та відноситься до числа матеріальних регуляторів суспільного життя людини.

Якщо у суб'єктів економіки виникають нові інтереси, для задоволення яких адекват-

тні товари чи послуги на ринку відсутні, можуть зародитися суперечності, спричинені нерівномірністю розвитку виробництва і споживання. Економічний механізм сприймає ці суперечності як «вузькі місця» в структурі потреб та епіцентри економічних втрат від неможливості їх задоволення. В ринкових умовах ресурси, які були задіяні для виробництва благ, попит на які зменшується або зникає, дуже швидко вивільнюються з обігу. Таким чином створюється можливість для розв'язання суперечностей, а отже, і ліквідації епіцентрів збитків, яких вони завдають. Саме поєднання двох процесів – виникнення нових інтересів і вивільнення незатребуваних ресурсів – є підґрунтям якісних змін в економіці [15].

Отже, в кожній країні діють загальні механізми самовідтворення, які мають однакову динамічну послідовність: від інтересів – до виробництва і споживання. Звідси випливає, що інтереси виступають глибинною першопричиною економічного розвитку не як окремих приватних суб'єктів, так і економіки країни. В сучасних умовах, з огляду на збільшення чисельності різноманітних носіїв інтересів та посилення взаємозв'язку між ними, надзвичайно важливим є створення адекватного механізму реалізації інтересів. Створення такого механізму на макрорівні безпосередньо пов'язане з діяльністю держави, а на мікрорівні обумовлені економічною діяльністю громадян і їх об'єднань та полягають в отриманні максимального економічного ефекту від використання грошей, майна і праці. Приватні інтереси реалізуються за допомогою: підприємницької діяльності, отримання прибутку, зростання виробництва товарів і послуг.

Як показує історичний досвід, кожна з сфер здійснення життєдіяльності соціально-економічної системи суспільства має досить складну структуру. Кожен з елементів має свої специфічні інтереси, які далеко не завжди збігаються з інтересами інших суб'єктів. Найчастіше в тій чи іншій формі або ступеня вони суперечать один іншому і, більш того, вступають в конфлікти і протистояння. Сьогодні всі інтереси – від державних до приватних індивідуальних – обумовлені, в кінцевому рахунку, особистим інтересом. Будь-яка громадська діяльність здій-

снюється людьми, які спираються на власні інтереси. Так, кожен окремих політичний діяч або кандидат на ту чи іншу державну посаду, незважаючи на його запевнення про служіння суспільним інтересам, насправді керується своїм особистим уявленням щодо суспільного блага і переслідує, перш за все, свої особисті, приватні інтереси. Економічні інтереси різні вже внаслідок того, що їх носіями виступають різні економічні суб'єкти. Нерідко інтереси одних суб'єктів можуть реалізуватися за рахунок інтересів інших суб'єктів.

Оскільки ринковий тип господарювання ґрунтується на конкурентному типі взаємовідносин між виробниками і на матеріальному інтересі у задоволенні виражених через попит суспільних потреб, на мікрорівні важливе значення має інтерес щодо збільшення обсягів прибутку. Але внаслідок суспільного характеру виробництва інтереси і можливості окремого виробника продукції в процесі спільних обмінно-оціночних процедур тісно пов'язані із аналогічними інтересами інших суб'єктів економічних відносин. Це призводить до того, що реалізація інтересу максимізації індивідуального доходу перебуває у прямій залежності від ступеня матеріально-грошової збалансованості не тільки в межах конкретного виробництва, але і в масштабах національної економіки.

Ринок є складовим елементом механізму життєдіяльності суспільства. Забезпечуючи спосіб взаємозв'язку між попитом і пропозицією, він дозволяє економічним суб'єктам реалізовувати їх суперечливі інтереси, які, з одного боку, внаслідок прагнення до максимізації власних прибутків зацікавлені у збереженні незалежності приватного виробництва, а з іншої, внаслідок мінливості ринку та невизначеності можливих результатів діяльності, потребують організованого ведення господарства в національних масштабах.

Наукові публікації наводять вагомі аргументи на користь державного регулювання ринкових господарських систем, серед яких неспроможність ринкової системи регулярно забезпечувати ефективний розподіл ресурсів або розподіл доходів, прийнятний з точки зору соціальної справедливості, самостійно врівноважувати наявну ієрархію осо-

бистих, групових та суспільних інтересів. Адже багато суспільних інтересів реалізуються за мінімальної участі або навіть неучасті окремих індивідів. У даній ситуації виникає ефект «безбілетника», який отримує суспільні, а іноді і персональні блага, не докладаючи ніяких зусиль.

Наразі поширеним явищем стало нелегітимне заміщення економічних інтересів, коли особисті приватні інтереси ставляться вище за суспільні, тобто державні або національні економічні інтереси. У сучасному українському суспільстві дотепер не сформовані механізми, що дозволяють запобігати фактичному підпорядкуванню національних інтересів особистим інтересам. Наслідком такого стану справ є той факт, що під впливом феномена заміщення інтересів соціально-економічні процеси часто відхиляються від висхідного шляху розвитку. Крім того, в системі економічних інтересів суспільства з'являються інтереси, пов'язані з обслуговуванням апарату державних службовців, які не відповідають особистим інтересам пересічних платників податків, за чий рахунок і здійснюється фінансування даних витрат. Дорогі апартаменти і іномарки, які використовуються чиновниками і оплачуються за рахунок бюджету, витрати на організацію відпочинку не тільки безпосередньо держслужбовців, а й їх членів їх родин, приватизація службових квартир в елітних будинках престижних районів міст, постійне зростання чиновницького апарату – це приклади заміщення суспільних економічних інтересів особистими інтересами індивідів. Подібні явища відбуваються і на рівні господарюючих суб'єктів. Часто на підприємствах виникають конфлікти між власниками та менеджментом, орієнтованим на особисті, так звані інсайдерські інтереси.

Слід зауважити, що перебуваючи в суспільних відносинах, індивід не може замикатися в межах особистого інтересу. Він одночасно задовольняє будь-яку потребу інших людей, тобто в цьому випадку інтереси і зусилля щодо їх задоволення об'єднуються. Для реалізації своїх особистих інтересів індивід змушений вступати в цілий комплекс відносин не тільки з окремою людиною, а й з групами людей. Ці відносини розширюють можливості задоволен-

ня потреб індивіда за допомогою реалізації інтересів усього колективу (групи). Таким чином, за допомогою інтегрування індивідуальних переваг за допомогою процедури, визнаної членами даної групи легітимною, відбувається формування групового інтересу. Жан-Жак Руссо писав, що спільне в різних приватних інтересах утворює суспільні зв'язки, і якби не було такого пункту, який би об'єднував всі інтереси, то жодне суспільство не змогло б існувати. Тільки на підставі цього загального інтересу суспільством можна управляти [17].

Можливість здійснення цілеспрямованого суспільного управління реалізується шляхом функціонування такого спеціального інституту як держава. Її присутність в економічній системі згідно з положеннями теорії суспільного добробуту потрібна для:

- забезпечення загальних умов життєдіяльності та правових основ реалізації економічних рішень;
- проведення стабілізаційних заходів;
- здійснення соціально орієнтованого перерозподілу ресурсів.

Забезпечуючи реалізацію цих функцій, держава організовує функціонування всієї суспільної системи, впливає на її розвиток, бере участь у формуванні макроекономічних пропорцій. Крім того, державне регулювання об'єднує суспільні і приватні інтереси внаслідок того, що централізований вплив нерівномірно розповсюджується на всі сфери економіки і верстви населення. Тому в суспільстві йде боротьба між зацікавленими угрупованнями за більш вигідні для себе заходи економічної політики. Прагнення реалізувати свої інтереси в процесі та/або результаті державного регулювання притаманне як для об'єктів регулювання (підприємств, галузей та регіонів), так і для суб'єктів, які безпосередньо розробляють, приймають і втілюють у життя державні регулюючі заходи.

Система державного економічного регулювання як природний продукт суспільного розвитку (та її складові компоненти) частково використовує ринкові атрибути. Вона є складовою як ринкового механізму саморегуляції, так і імперативного способу впливу на економічні параметри. Адже державні акції прямого та опосередкованого

впливу проникають до системи ринкової організації виробництва, змінюючи її пріоритети. В цьому випадку держава впливає на вже регульований ринком економічний процес, деформуючи динаміку його саморегуляції, продукуючи кількісні та якісні перетворення. Внаслідок чого формується специфічний тип господарської організації – самоорганізація, яка здійснюється за участю адміністративної ініціативи. З іншого боку, ринкового впливу зазнає і державне економічне управління, яке використовує ринкові важелі, продукує принципово нові інструменти економічної політики, які забезпечують пряму участь держави у розробці та реалізації конкретних господарських проєктів (наприклад, концесійні схеми, бюджетне інвестування), використовує ринкові методи оцінки витрачених коштів. Участь держави в економіці набуває більш прозорих форм, які приходять на зміну безсистемних спроб втручання в ручному режимі в господарське життя шляхом індивідуальних рішень щодо окремих підприємств.

Для виконання покладених на неї функцій держава потребує матеріального забезпечення своєї діяльності. Оскільки в умовах ринку задоволенню переважної частини особистих, колективних та суспільних інтересів передують рух грошей, ресурсні можливості для виробництва і розподілу суспільних товарів і послуг держава отримує тільки за умови наявності спеціально призначених для цього грошових фондів. Процес формування і використання державних фондів грошових коштів опосередковується публічними фінансами. Як зазначають авторитетні економісти, сфера розповсюдження публічних фінансів охоплює грошові відносини держави, яка акумулює грошові ресурси в бюджеті, з тими чи іншими фізичними та юридичними особами – платниками податків та певними суб'єктами, яким держава надає дотації, субсидії тощо [18, с.18].

Публічні фінанси – специфічний економічний термін. Він органічно пов'язаний з рухом суспільних благ, оскільки причиною їх виділення є об'єктивна необхідність виділення у процесі відтворення особливих перерозподільчих відносин, обумовлених існуванням загальних суспільних інтересів. Первинний розподіл вартості новостворено-

го продукту на складові елементи визначається законами товарного виробництва, згідно із якими передбачається відшкодування витрачених в процесі господарської діяльності засобів та предметів праці, оплата праці і одержання прибутку. На цій стадії встановлюється доля різних підприємств та окремих індивідуумів у виробленому продукті, а звідси – можливий рівень задоволення відповідних інтересів і кількісні параметри подальшого руху вартості. Згадана вище недосконалість ринкового механізму проявляється також і в тому, що результати первинного розподілу виробленої вартості не повною мірою відповідають усім інтересам, визаним в суспільстві за необхідні. Що зумовлює об'єктивну необхідність існування в суспільстві перерозподільчих відносин. Перерозподіл вартості створює умови для розв'язання загальноекономічних завдань, які полягають у визначенні структури суспільних інтересів і забезпеченні ресурсами для їх задоволення.

Складовим елементом перерозподільчих відносин виступають публічні фінанси. Вони обслуговують ту частину процесу подальшого цільового відокремлення раніше розподіленої вартості, результатом якої початково виступає формування, а потім – використання загальнодержавних фондів грошових коштів. При цьому першопричина, що зумовлює саме фінансову форму руху вартості, полягає в наявності об'єктивних потреб соціума в суспільних товарах та послугах.

Виконання державною обов'язків провідного суб'єкта із надання суспільних товарів і послуг уможлиблюється на підставі оформленого в законодавчому порядку і головним чином обов'язкового, а не добровільного відчуження доходів суб'єктів відтворення і наступного цільового використання загальнодержавних коштів, яке здійснюється на підставі відповідних юридичних норм. Тому публічні фінанси – це особливий елемент економічного базису суспільства, змісту якого завжди притаманні імперативні ознаки.

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що публічні фінанси виражають систему опосередкованих державою грошових відносин між суб'єктами гос-

подарювання, яка пов'язана із перерозподілом вартості суспільного продукту з метою формування і використання загальнодержавних фондів, необхідних для задоволення потреб у товарах та послугах для реалізації суспільних інтересів. Очевидно, чим біль-

шою є така доля, тим вищим є значення фінансових стимулів для економіки. У таблиці 1 наведені дані щодо обсягу і питомої ваги коштів, які були розподілені в Україні через зведений бюджет у 2012–2018 рр.

Таблиця 1

ВВП, доходи Зведеного бюджету та пенсійного фонду України у 2012–2018 рр.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ВВП, млрд. грн.	1404,7	1465,2	1586,9	1988,5	2385,4	2983,9	3558,7
Доходи зведеного бюджету, млрд. грн.	445,5	442,8	456,1	652,0	782,9	1017,0	1184,3
Доходи зведеного бюджету, у % від ВВП	31,7	30,2	28,7	32,8	32,8	34,1	33,3
Доходи пенсійного фонду, млрд. грн.	158,0	166,9	165,9	169,9	111,7	158,9	202,1
Доходи пенсійного фонду, у % від ВВП	11,2	11,4	10,5	8,5	4,7	5,3	5,7

Джерело: складено за даними [19–21]

В середньому доходна частина зведеного бюджету за вказаний період була майже 32% від ВВП, а якщо сюди додати ще кошти пенсійного фонду, відрахування до якого в середньому за період 2012–2018 рр. становили 8,2% від ВВП (див. Табл.1), то частина ВВП, що централізовано перерозподіляється в Україні, складає близько 40%. В наукових публікаціях сукупна частка ВВП, що примусово, з застосуванням державної монополії на примус, перерозподіляється, називається економічним розміром уряду. Вона включає державний бюджет, місцеві бюджети, обов'язкові платежі до так

званих «соціальних фондів», сеньйораж (гроші від центрального банку), а також квазіфіскальні витрати, на зразок державних інвестицій до статутних фондів, які здійснюються у вигляді боргових паперів. Як свідчать дані таблиці 1, економічний розмір уряду в Україні, що істотно скоротився у 2016 р. порівняно з низкою попередніх років, після цього знову зростає. Схематично «оптимальний економічний розмір держави» представив Р. Армей у вигляді співвідношення між обсягом імперативного перерозподілу ВВП та економічним зростанням (крива Армея, Рис. 1).

Рис. 1. Крива Армея [22, с.5]

В. Дубровський та В. Черкашин, значаючи складність визначення оптимального розміру держави в економіці, все ж наводять його приблизний вимір – 30% [22, с.7]. Країни, що розвиваються, повинні мати менший за наведений оптимум розмір держави в економіці. Адже менш розвинені країни мають зростати в середньому швидшими темпами («наздоганяюче зростання»), а будь-які податки, за рівності інших умов, пригнічують можливості для зростання за рахунок зменшення інвестиційних ресурсів.

Україна, за розрахунками вище згаданих дослідників, за розміром держави в економіці перебуває у малопочесному сусідстві латиноамериканських та деяких африканських країн, яким вистачає спроможності збирати стільки ж податків (у відсотках до ВВП), як і багаті країни, але результати при цьому нагадують найбідніших країн. Це пов'язано з тим, що розвинених країнах рушієм надмірного збільшення держав виступають, з одного боку, інтереси бюрократії, а з іншого – інтереси виборців щодо рівності та соціальних гарантій. Натомість, в таких країнах як Україна метою збору податків є здебільшого інтереси еліт (збагачення), і тільки по тому – забезпечення суспільних благ в тій мірі, в якій це потрібно для утримання влади та збільшення надходжень [23, с.8].

Об'єктивні передумови цілеспрямованого використання публічних фінансів для регулювання господарських параметрів зумовлені їх економічною природою і проявляються у використанні державних фондів грошових коштів для перерозподілу у галузевому, територіальному масштабі, а також між окремими угрупованнями населення. В результаті в суспільно-економічній системі виникає потенційна можливість створення матеріальної бази, необхідної для задоволення основної частини колективних потреб в розвитку інфраструктури, освітніх послугах, охороні здоров'я тощо. Наразі капітальні інвестиції в Україні бажано не тільки не скорочувати, а за можливості – і збільшувати для оновлення та розбудови інфраструктури загального користування, оскільки ця інфраструктура гранично зношена, а брак хороших доріг та портових потужностей є перешкодою для економічного зростання.

Те ж саме стосується витрат на підтримку «людського капіталу» – освіту та охорону здоров'я.

Централізація грошових ресурсів, яка дозволяє підтримувати певний рівень життя пенсіонерів, непрацевдатних, безробітних, тощо, підвищує в кінцевому підсумку сукупне споживання суспільства. А останнє, в свою чергу, в потенціалі можливостей виступає чинником підвищення ефективності виробництва. За допомогою публічних фінансів як проміжної ланки між розподілом і виробничим споживанням може бути забезпечений першочерговий розвиток прогресивних секторів економіки, обмежуватись діяльність монополій, пом'якшуватись втрати від прорахунків у оцінці ринкової кон'юнктури, регулюватись рівні виробництва та безробіття. Перераховані заходи підтримують соціально-економічну стабільність та збалансований розвиток на мікрорівні, суттєво впливаючи на формування макроекономічних пропорцій, темпи економічного зростання і ефективність господарювання в цілому. Крім того, в умовах конкурентно-ринкової економіки публічні фінанси є важливим засобом суспільного контролю за виробництвом і розподілом продукції. Завдяки їх контрольній функції суспільство має можливість володіти інформацією не тільки щодо руху коштів загальнодержавних грошових фондів. Держава одержує доступ до інформаційної бази щодо складових елементів вартості, без якої неможливе здійснення централізованого впливу на інтереси економічних суб'єктів.

Аналізуючи компоненти практичних механізмів реалізації регулюючих можливостей публічних фінансів, варто виявити основу фінансового впливу на інтереси. Для цього доцільно сконцентрувати увагу на державних видатках. Ще на початку ХХ ст. відомий російський теоретик фінансів І. Кулішер відзначав, що однією із найсуттєвіших відмінностей державного господарства по-рівняно із приватним є визначальна роль витрат. Якщо в господарстві окремого індивіда витрати визначаються доходами, то в державі, навпаки, визначальними є потреби, які мають бути задоволені, і яким мають наслідувати необхідні обсяги доходів [23, с.11]. Причинно-наслідковий зв'язок між

рівнем державних видатків та темпами економічного зростання виявив Роберт Барро (Robert J. Barro), який ввів державні видатки у модель економічного зростання і показав, що продукування державних послуг є оптимальним і сприяє економічному розвитку до певної межі (поки граничний продукт не дорівнює одиниці) [18, с.4].

Державні видатки є формою реалізації економічних інтересів, пов'язаних із розподілом та використанням за різними напрямками грошових коштів держави. Кількісні (обсяг) та якісні (призначення) характеристики таких видатків обумовлюються низкою чинників: рівнем добробуту та темпами економічного розвитку, особливістю адміністративно-територіального устрою країни, якістю державних інститутів, рівнем їх інституційної спроможності сприяти розвитку бізнесу та розкриттю творчого потенціалу людей, традиціями.

Висновки. Узагальнення теоретичних положень економічної науки щодо місця персоніфікованих та суспільних інтересів у формуванні та реалізації державної економічної політики через публічні фінанси, дозволяє зробити ряд висновків. По-перше, дія в економіці загальних механізмів самовідтворення використовується для переходу від потреб як драйвера економічної поведінки до інтересів як глибинної першопричини економічного розвитку, що лежить в основі як поточних, так і довгострокових змін в економічній системі суспільства. По-друге, в умовах співіснування держави і ринку публічні фінанси спроможні забезпечити рівновагу всіх господарських процесів, побудовану на компромісі їх інтересів. По-третє, реформування системи публічних фінансів – важливий напрямок трансформації української економіки. Оптимізація перерозподілу ВВП через публічні фінанси є надзвичайно важливим у контексті створення умов для економічного зростання в Україні.

Література

1. Адамовська В. С. Механізм державного регулювання економіки та вибір напрямку економічної політики в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / В. С. Адамовська // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2017. – № 4. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1063>

2. Гесць В. М. Економіка України: ключові проблеми і перспективи / В. М. Гесць // Економіка і прогнозування. – 2016. – № 1. – С. 7–22.

3. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки: навч. пос. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – К.: Знання-Прес, 2008. – 213 с.

4. Зимовець В. В. Акумуляція фінансових ресурсів та економічний розвиток / В. В. Зимовець // Інститут економіки НАН України. – К., 2003. – 314 с.

5. Держава та економічне зростання: Концепція державного регулювання відтворювальних процесів в економіці України / Б. Є. Кваснюк, С. І. Кіреєв, М. Я. Меламед, А. В. Мар'єнко, О. Ю. Болховітінова // НАН України; Інститут економічного прогнозування / Б. Є. Кваснюк (ред.). – К., 2001. – 88 с.

6. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики) / О. М. Ковалюк // Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л.: Видавничий центр Львівського національного ун-ту ім. Івана Франка, 2002. – 396 с.

7. Луніна І. О. Державні фінанси України та їх вплив на економічний розвиток: Наукова доповідь / І. О. Луніна, О. В. Короткевич, Т. А. Вахненко // НАН України; Інститут економічного прогнозування. – К., 2000. – 96 с.

8. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки: навч. пос. / Д. М. Стеченко. – К.: Знання, 2007. – 271 с.

9. Чечель О. М. Принципи та механізм державного регулювання економіки / О. М. Чечель // Вісник АМСУ. Серія: «Державне управління». – 2013. – № 2 (9). – С. 103–111.

10. Гальчинський А. Лібералізм: уроки для України: наук.-попул. есе / А. Гальчинський. – К.: Либідь, 2011. – 288 с.

11. Пилипенко Г. М. Інституціональні чинники співвідношення державної і ринкової координації економічної діяльності / Г. М. Пилипенко: монографія. – Д.: Національний гірничий університет, 2012. – 293 с.

12. Пилипенко Г. М. Сила держави як показник оцінювання ефективності виконання урядом своїх економічних функцій / Г. М. Пилипенко // Економічний вісник Національного гірничого університету – № 4. – 2016 – С. 25–39.

13. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 431 с.

14. Гацька Л. П. Реалізація колективних міжнародних інтересів у міжнародній сфері. – Автореф. дисерт. на здобуття наукового ступеня канд. економ. наук за спеціальністю 08.01.01 – «Політична економія» / Л. П. Гацька. – К., 1996. – 19 с.

15. Приходько Ю. О. Психологічний словник-довідник [Електронний ресурс] / Ю. О. Приходько, В. І. Юрченко. – Режим доступу: <https://www.psyh.kiev.ua>

16. Лазебник Л. Л. Об'єктивні передумови використання фінансових відносин для централізованого впливу на господарську систему / Л. Л. Лазебник, Е. В. Прушківська // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2006. – № 1 (13). – С. 25–31.

17. Руссо Ж.–Ж. Об общественном договоре или принципы политического права / Ж.–Ж. Руссо. – М. : ЮРАЙТ, 2016. – 146 с.
18. Мочерний С. В. Сутність фінансів у контексті економічних відносин / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. Я. Плахотнюк // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 16–22.
19. Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах. Державна служба статистики. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
20. Доходи пенсійного фонду у фактичних цінах. Пенсійний фонд України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua/>
21. Доходи зведеного бюджету у фактичних цінах. Міністерство фінансів України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/>
22. Дубровський В. Порівняльний аналіз оподаткування фондів заробітної плати та видатків бюджету в окремих країнах СНД, ЄС, Азії, Латинської Америки / В. Дубровський, В. Черкашин. – К. : Інститут соціально-економічної трансформації, 2018. – 49 с.
23. Кулишер И. М. Очерки финансовой науки / И. М. Кулишер. – Петроград : Книгоиздательство «Наука и школа», 1919. – 252 с.
24. Кухта П. Яким є оптимальний масштаб державних видатків в Україні. Аналітична записка / П. Кухта, І. Піонтківська. – К. : Центр економічної стратегії, 2015. – 20 с.
- References**
1. Adamovska, V.S. (2017). Mekhanizmy derzhavnogo rehulivannia ekonomiky ta vybir napriamu ekonomichnoi polityky v suchasnykh umovakh hospodariuvannia, Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, 4. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1063>
2. Heiets, V.M. (2016). Ekonomika Ukrainy: kliuchovi problemy i perspektyvy. Ekonomika i prohnozuvannia, 1, 7–22.
3. Didkivska, L.I., & Holovko, L.S. (2008). Derzhavne rehulivannia ekonomiky. Kyiv: Znannia-Pres.
4. Zymovets, V.V. (2003). Akumuliatsiya finansovykh resursiv ta ekonomichnyy rozvytok. Kuiv: Instytut ekonomiky NAN Ukrainy.
5. Kvasniuk, B.Ye., Kirieiev, S.I., Melamed, M.Ya., Marienko, A.V., & Bolkhovitinova, O.Yu. (2001). Derzhava ta ekonomichne zrostannia: Kontseptsiya derzhavnogo rehulivannia vidtvoriuvalnykh protsesiv v ekonomitsi Ukrainy. Kyiv: NAN Ukrainy; Instytut ekonomichnoho prohnozuvannia.
6. Kovaliuk, O.M. (2002). Finansovy mekhanizm orhanizatsii ekonomiky Ukrainy (problemy teorii i praktyky). Lviv: Lvivskiy natsionalniy un-t im. Ivana Franka.
7. Lunina, I.O., Korotkevych, O.V., & Vakhnenko, T.A. (2000). Derzhavni finansy Ukrainy ta yikh vplyv na ekonomichnyy rozvytok: Naukova. Kyiv: NAN Ukrainy; Instytut ekonomichnoho prohnozuvannia.
8. Stechenko, D.M. (2007). Derzhavne rehulivannia ekonomiky. Kyiv : Znannia.
9. Chechel, O.M. (2013). Pryntsypy ta mekhanizm derzhavnogo rehulivannia ekonomiky. Visnyk AMSU. Seriya Derzhavne upravlinnia, 2(9), 103–111.
10. Halchynskyy, A. (2011). Liberalizm: uroky dlia Ukrainy. Kyiv: Lybid.
11. Pylypenko, H.M. (2012). Instytutsionalni chynnyky spivvidnoshennia derzhavnoi i rynkovoї koordynatsii ekonomichnoi diyalnosti. Dnipropetrovsk: Natsionalnyy hirnychy universytet.
12. Pylypenko, H.M. (2016). Sylа derzhavy yak pokaznyk otsiniuvannia efektyvnosti vykonannia uriadom svoikh ekonomichnykh funktsiy. Ekonomichnyy visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu, 4, 25–39.
13. Shumpeter, Y. (1982). Teoriya ekonomicheskoho razvitiya. Moskva: Prohress.
14. Hatska, L.P. (1996). Realizatsiya kolektyvnykh mizhnarodnykh interesiv u mizhnarodniy sferi. Candidate's thesis. Kyiv.
15. Prykhodko, Yu.O., & Yurchenko, V.I. Psykholohichnyy slovnyk-dovidnyk. Retrieved from <https://www.psyh.kiev.ua>
16. Lazebnyk, L.L. & Prushkivska, E.V. (2006). Obiektivni peredumovy vykorystannia finansovykh vidnosyn dlia tseentralizovanoho vplyvu na hospodarsku systemu . Ekonomichnyy visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu, 1 (13), 25-31.
17. Russo, Zh.–Zh. (2016). Ob obshchestvennom dogovore ili printsypy politicheskogo prava. Moskva: YuRAYT.
18. Mochernyy, S. V., Larina, Ya. S., & Plakhotniuk, O. Ya. (2005). Sutnist finansiv u konteksti ekonomichnykh vidnosyn. Finansy Ukrainy, 3, 16-22.
19. Valovyi Vnutrishniy produkt u faktychnykh tsinakh. Derzhavna sluzhba statystyky. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>
20. Dokhody pensiynoho fondu u faktychnykh tsinakh. Pensiynyi fond Ukrainy. Retrieved from <https://www.pfu.gov.ua/>
21. Dokhody zvedenoho biudzhetu u faktychnykh tsinakh. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Retrieved from <https://www.minfin.gov.ua/>
22. Dubrovskiy, V., & Cherkashyn, V. (2018). V. Porivnialnyy analiz opodatkovannia fondiv zarobitnoi platy ta vydatkiv biudzhetu v okremykh krainakh SND, YeS, Azii, Latynskoi Ameryky. Kyiv: Instytut sotsialno-ekonomichnoi transformatsii.
23. Kulisher, I.M. (1919). Ocherki finansovoy nauki. Petrograd: Russia, «Наука i shkola».
24. Kukhta, P., & Piontkivska, I. (2015). Yakym ye optymalnyi masshtab derzhavnykh vydatkiv v

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ В СИСТЕМЕ МЕХАНИЗМОВ
ГОСУДАРСТВЕННОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ НА ЭКОНОМИКУ

*Л. Л. Лазебник, д. э. н., профессор, Национальный университет государственной
фискальной службы Украины*

В статье анализируется роль персонифицированных и общественных интересов в формировании и реализации государственной экономической политики на примере использования публичных финансов. Целью исследования является формирование теоретико-методологических основ обоснования интересов в качестве ключевого параметра общих механизмов самовоспроизводства экономики в системе «государство – развитие национальной экономики». Тезис о действии в экономике общих механизмов самовоспроизводства используется для перехода от рассмотрения потребностей как драйвера экономического поведения к интересам как глубинной первопричине экономического развития, находящейся в основе как текущих, так и долгосрочных изменений в экономической системе общества. Перенос внимания на стимулы, мотивации к действиям и материальные регуляторы в экономическом процессе позволяет выделить многофункциональную роль интересов и установить ключевое их значение в обеспечении экономического и социального развития национальной экономики.

Показано, что создание адекватного механизма реализации экономических интересов в обществе связано с деятельностью государства. Рычагом государственного воздействия на общественные и частные интересы признаны публичные финансы. В условиях сосуществования государства и рынка публичные финансы способны обеспечить равновесие всех хозяйственных процессов, построенное на компромиссе их интересов. Доказано, что чем больше доля публичных финансов в ВВП, тем более весомыми являются финансовые стимулы для реализации интересов. Осуществленный анализ объема и удельного веса средств, которые были распределены в Украине через сводный бюджет в 2012–2018 гг., дал основание для вывода о значительной доле императивного перераспределения ВВП через публичные финансы.

Выделены последствия применения императивного перераспределения ВВП в качестве экономической политики, установлен их противоречивый характер. Доказано, что оптимизация перераспределения ВВП через публичные финансы является чрезвычайно важным шагом в контексте создания благоприятных условий для экономического роста в Украине. Указано на необходимость реформирования системы публичных финансов как важного направления трансформации украинской экономики.

Ключевые слова: экономические интересы, стимулы экономического развития, государственное воздействие на экономику, механизмы самовоспроизводства, публичные финансы, экономический размер государства.

ECONOMIC INTERESTS IN THE SYSTEM OF MECHANISMS OF THE STATE
INFLUENCE ON THE ECONOMY

*L. L. Lazebnik, D.E., Professor,
National University of the State Fiscal Service of Ukraine*

The role of personified and social interests in the formation and implementation of state economic policy is analyzed on the example of using the public finance instrument. The purpose of the study is to form theoretical and methodological foundations of interests as a key parameter of the general mechanisms of self-reproduction of the economy in the system «state - the development of the national economy». The statement about an influence of general mechanisms of self-reproduction in the economy is used to move from the consideration of needs as a driver of eco-

conomic behavior to interests as a deep root cause of economic development, which underlies both current and long-term changes in the economic system of society. Moving attention to incentives, motivations to action and material regulators in the economic process allows us to highlight the multifunctional role of interests and to determine their key role in ensuring the economic and social development of the national economic.

It is shown that the creation of an adequate mechanism for the realization of economic interests in a society is connected with the activity of the state. Public finances are recognized as a leverage of state influence on public and private interests. In conditions of coexistence of the state and the market, public finances are capable of ensuring the balance of all economic processes, built on a compromise of their interests. It is proved, that the greater the part of public finances in GDP, the greater the financial incentives for the realization of interests. The analysis of the volume and specific weight of funds that were distributed in Ukraine through the consolidated budget in 2012–2018 gave rise to the conclusion about a significant part of the imperative redistribution of GDP through public finances.

The consequences of applying such an option of economic policy are identified, their contradictory nature is established. It is proved that optimizing the redistribution of GDP through public finances is an extremely important step in the context of creating favorable conditions for economic growth in Ukraine. The necessity of reforming the system of public finances as an important direction of transformation of the Ukrainian economy is pointed out.

Keywords: economic interests, impetus of economic development, state influence on the economy, mechanisms of self-regulation, public finances, economic size of the state.

Надійшла до редакції 20.02.19 р.